

D-N

9/2 1948

Sfinxer utan gåta

Efter onsdagens utrikesdebatt betonade Dagens Nyheter att debattörerna icke gick in på de realfrågor som enligt allas uppfattning är de väsentliga, utan på ett par undantag när stannade vid intetsägande deklarationer. Den misstanken uttalades också att denna återhållsamhet — för att begagna krigsårens klassiska uttryck — av de agerande betraktades som ett bevis på insikt och klokhet. I senaste numret av högerns tidskrift Medborgaren får denna riksdagsattityd ett lika otypligt som välmenande försvar. Det vore, heter det, naivt att tänka sig "att svensk utrikesledning skulle animera landets riksdag att öppet och under ståndpunktstaganen måhända diskutera dylika spörsmål". Formuleringen förtjänar att ihågkommas för sin air av statsmannamässig listighet och sin doft av Grönköpings Veckoblad.

Först och främst: om man anser det vara oförenligt med en realistisk statskonst att öppet — dvs. under beaktande av de centrala fråge-

ställningarna och med uppriktigt framläggande av den egna ståndpunkten — diskutera landets viktigaste problem, så bör man inte tala om det. Vi känner alla den typ av personer som tror sig vara sluga då de söker forskansning bakom banaliteter, men vilkas intellektuella ambition driver dem att i en teaterviskning varna åhörarna för att förväxla denna slughet med enfald. Om det är slugt att vara tyst — eller att tala utan att säga något — måste tystnaden vara obrottslig; den får inte störas av förklaringen att man är tyst därför att man är slug. Eljest går spelet sönder och aktören får intet anseende vare sig för diskretion eller intelligens.

Men är hela hållningen klok eller, som många påstår, rent av nödvändig? Måste våra riksdagsmän låtsas som om de tänkte mindre eller slappare än andra människor så snart det gäller utrikespolitik? Från inrikespolitisk synpunkt bör detta utan varje reservation bestridas. Riksdagsdebatterna i en demokrati bör, därom lär alla vara ense, tjäna till folkets upplysning, och de fyller icke sitt syfte om inte ståndpunkterna är ärliga och öppet och ärligt motiveras. Genom att fungera som tal-kör med några tomma fraser som enda repertoar försummar riksdagen en av sina huvudsakliga uppgifter, abdikerar på ett viktigt område helt till förmån för pressen. Därigenom minskar den också sin egen aukto-

ritet och försvagar respekten för folkstyrelsen.

Riksdagens hållning är, svarar man emellertid, betingad av utrikespolitiska hänsyn. Det gäller att markera folkets enighet, och den minsta gemensamma nämnare som härvid uppnås är ett antal obestämda och triviala satser. Det gäller att spela enig, även om man inte är det, ty därigenom stärks landets position. Det gäller att uttrycka sig så försiktigt att ingen främmande makt kan ta anstöt. Alltså är det i detta fall inte fråga om debatt, utan om en uppvisning som skall imponera på utlandet: utrikesministern framträder med partiledarna i sitt följe som väl instruerade statister; det skadar inte om i foljet också ingår ett par hovnarrar, personer som talar öppet och avvikande och som å ena sidan kan företes som bevis på debattens frihet, å den andra avfärdas som ansvarslösa, narraktiga eller fanatiska.

Det är det gamla ceremonielet, använt icke minst sedan en rad grundlagsändringar tillkom för att främja större öppenhet i utrikespolitiken, bland annat genom inrättande av utrikesnämnden och utvidgning av riksdagens befogenhet i utrikesfrågor. Flera gånger har man uppnått stora och egendomliga prestationer. I början av 1920-talet gav riksdagsdebatterna intrycket att svenskarna ivrigt åstundade förvärv av Åland; man måste gå till pressen för att finna att enigheten var fiktiv och att ingen iver förelåg utom i några av regeringen direkt inspirerade grupper. Strax före andra världskriget manifesterade riksdagen på liknande sätt enighet rörande inskridande till Ålands försvar; även denna gång sökte man dirigera pressen, men dennas reaktion visade att varken enighet eller entusiasm var för handen. I dessa fall, liksom i många andra, har riksdagens uppträdande icke blott givit en falsk bild av opinionen — vilket avslöjades då vederbörande Ålandsaktioner misslyckades —, utan detta uppträdande har också tjänat att

inför folket fördölja de behandlade problemens verkliga innebörd.

Denna teknik kunde möjligen försvaras om regeringens regikonst bleve bestämmande även utanför riksdagen, om debatten i pressen vore bunden. I sådant fall skulle man åtminstone ha utsikt att med framgång genomföra mörklägningslinjen. Men pressen är fri, olika meningar bryter sig här mot varandra, de frågor som undviks i riksdagen blir öppna och ingående diskuterade — inom den självfallna gräns som hänsyn till militär sekretess och internationell korrekthet anger. Under sådana förhållanden blir riksdagens återhållsamhet meningslös utåt, liksom den blir skadlig inåt. Det går inte att inbilla utlandet — lika litet som det svenska folket — att likriktningen, bristen på nyansering, undvikandet av realdebatt är någonting annat än en diplomatisk taktik, liksom alla konventioner särskilt strängt observerad av de utanförstående och av själva finessen imponerade. Vilka faror skulle hota om riksdagsmännen talade lika fritt som tidningsmännen (eller åtminstone en stor del av dem) skriver? Inga. För regeringens ledamöter är snävare gränser naturliga, men riksdagen borde inte följa regeringen in i halvdunklet.

Beror tystnaden kanske på att man sitter inne med djupa hemligheter, som gör det omöjligt att tala öppet och samtidigt gör det löjligt att stanna vid de profana argumenten hos kretsen av icke invigda? Antydningar i denna riktning har inte saknats, bland annat i samband med det ryska kreditavtalet 1946. Allt tyder emellertid på att det här är fråga om en även för riksdagsmän naturlig mänsklig svaghet; Anatole France har bättre än någon annan skildrat dessa parlamentariker, vilka håller läpparna fast hopknipna kring hemligheter som inte finns eller som de i varje fall inte känner till. I närvarande situation finns ingen anledning att anta att de förhållanden och händelser som kan vara av vikt vid ett bedömande är

okända för den politiskt intresserade och bildade allmänheten; i regel har, såsom i efterhand publicerade aktstycken visar, läget varit det samma vid tidigare kritiska tillfällen. I den mån riksdagens och även regeringens medlemmar vill söka skydd bakom den alltför djupa insikten, spelar de sfinxer utan att besitta någon gåta.

Högerns motion om en rättighetsförklaring

i den svenska grundlagen förtjänar en positiv prövning. Den utgår från ett förslag som år 1941 avgavs av en kommitté, omfattande representanter för alla de demokratiska partierna, och syftar till en utvidgning av de berömda grundsatserna i paragraf 16 regeringsformen. I ett andra moment av denna paragraf skulle stadgas om medborgarnas rätt till religionsfrihet, yttrandefrihet, tryckfrihet, församlingsfrihet och föreningsfrihet; närmare bestämmelser om utövningen av dessa friheter skulle blott kunna givas i grundlag eller allmän lag.

I ytterligare två moment av samma paragraf skulle liknande föreskrifter ges bland annat om personlig frihet, näringsfrihet och rätten att fritt befordra meddelanden genom allmänna kommunikationsmedel samt om medborgerlig rätt till hjälp och skydd vid ålderdom, sjukdom och arbetslöshet.

Mot kommittéförslaget anfördes på sin tid huvudsakligen att garantier för friheten icke kan vinnas genom grundlagsbestämmelser. Detta är en halvsanning: statsmakterna kan naturligtvis kränka grundlagen, men all erfarenhet visar att i en demokratisk stat respekten för författningen är ett starkt verksamt motiv. Omöjligt är inte att domstolarna skulle anse sig befogade att — efter bland annat amerikanskt och norskt mönster — underlåta att tillämpa grundlagsstridiga bestämmelser. Vidare vore det en bestämd fördel att, såsom förslaget förutsätter, specialbestämmelser om den medborgerliga friheten blott kunde givas i form av allmän lag; för närvarande är exempelvis föreskrifterna om förenings- och församlingsfrihet spridda i ett stort antal bestämmelser, av vilka många beslutats av kungl. maj:t utan riksdagens medverkan. Den osäkerhet som finns på dessa rättsområden har länge påtalats och belystes icke minst — vad församlingsrätten angår — under det senaste världskriget. Några sakskäl mot en grundlagsändring av föreslagen art har inte framlagts.